

Teoretická východiska MKV

Již v úvodu k problematice multikulturní výchovy jsme si pro zjednodušení definovali dva základní přístupy k MKV, ze kterých můžeme při práci s odlišností vycházet. Prvním je koncept zaměřený primárně na skupinové příslušnosti a nazýváme jej **kulturně-standardním** a druhý vnímá na prvním místě jednotlivce, ten nazýváme **transkulturním přístupem**.

Kulturně-standardní přístup

Kulturně-standardní přístup vychází z předpokladu, že sociokulturní – tedy etnické, národnostní a další skupiny – mají specifické znaky, které vytvářejí rozdíly a zapříčiňují nedorozumění v interkulturních kontaktech (setkáních). **Tento přístup je založen na přesvědčení, že pro zlepšení vzájemných interkulturních vztahů je nutné tyto rozdíly pochopit a naučit se je respektovat, adekvátně na ně reagovat a efektivně s nimi zacházet.**

MKV v tomto pojetí operuje především s pojmem sociokulturní skupiny, jež mají jasně danou charakteristiku, která se dá popsat a předat studentům. Koncepce kulturně-standardního přístupu čerpá z velké míry z pluralistického multikulturalismu. V oblasti konkrétní tréninkové nebo výchovné praxe pak vychází z principů, o kterých mluví např. autoři Hall (1976), Trompenaars & Hampden-Turner (1989) či Hofstede (1991). Ti se zabývali hlavně odlišnostmi kultur na teoretické a praktické úrovni a na základě interkulturních výzkumných šetření definovali některé kulturní dimenze a z nich vyplývající kulturní standardy jednotlivých skupin, podle nichž se jejich příslušníci mají tendenci chovat.

Právě na základě tohoto postupu, tj. vytváření standardů pro jasně vymezené skupiny, je tento přístup označován autory Moree & Bittl (2007) jako kulturně-standardní, jinými autory je označován jako kulturalismus (Leeman & Ledoux). Kulturně-standardní přístup otevírá téma kulturní odlišnosti a snaží se vysvětlit příčiny jednání druhých pomocí znalosti historie, kulturních rituálů, zvyků jiných skupin.

V průběhu 90. let se kulturně-standardní přístup významně prosadil i v České republice a v naší vzdělávací praxi je v rámci multikulturní výchovy dosud nejvíce využíván (viz např. Hajská et al., 2008; Moree, 2008). Tento přístup má některé nesporné přínosy, zejména snahu o rozšíření celkových znalostí o jiných zemích a již zmiňovanou přípravu na kontakt s odlišností.

Má však také některá didaktická omezení a rizika. Prvním omezením je skutečnost, že ve snaze seznámit se se specifiky jednotlivých skupin (ať již definovanými na základě etnicity či třeba náboženského přesvědčení) vede tento přístup k zachycení pouze některých znaků. Nedokáže zachytit nuance, které se nevejdou do popisu charakteru celé skupiny, ani její dynamiku.

Dále je také problematický důraz na skupinové identity. Kulturně-standardní přístup pro nás buduje systém kategorií. Tímto dochází často k vytváření **stereotypů** namísto bourání prvotního strachu.

Jedním z dalších nebezpečí, která tento přístup přináší, je také přílišné zdůrazňování rozdílů mezi skupinami. Ve snaze vysvětlit rozdílnost jednání se tento přístup až nadbytečně věnuje představování a popisu skupinových odlišností, které mohou vyvolat spíše pocit nedůvěry než vzájemného porozumění. Děti pak mohou odlišné reakce svého spolužáka posuzovat mylně jen podle jeho kulturní příslušnosti.

V pedagogické práci se tento přístup projevuje formulováním cílů jako:

- podpora a upevňování vzájemných vztahů mezi sociokulturními skupinami
- seznámení se s odlišnými sociokulturními/etnickými skupinami, s jejich historií, jazykem a zvyky
- porozumění odlišnosti jiných sociokulturních/etnických skupin.

Pozn.: Část tohoto textu je převzata a upravena z příručky Moree, D. & Varianty (2008). Než začneme s multikulturní výchovou. Praha: Člověk v tísni, o.p.s. ISBN 978-80-86961-61-3.

Transkulturní přístup

Přístup, který můžeme nazvat transkulturní (více viz Flechsig, 2000), problematizuje kulturně-standardní přístup a překračuje jeho limity. Namísto popisu jednotlivých sociokulturních skupin začíná přemyšlením o příčinách a hranicích odlišností každého z nás. Transkulturní přístup tak odstupuje od uvažování v kategoriích a hovoří o zkušenostech jednotlivce (jeho kultuře), které se projevují při vzájemném setkání s druhým jako kulturní rozdíl.

Od 80. let je možno vysledovat trend spojený s globalizací a migrací, který výrazně problematizuje představu, že existují jasně dané hranice mezi kulturami, respektive národy (které v této zjednodušené podobě stejně nikdy neexistovaly). Kultura je pak v transkulturním přístupu viděna jako abstraktní systém vztahů a institucí, který lidem umožňuje budovat své já. Tato síť vztahů pramenící v

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

náboženství, příslušnosti k profesní skupině, pohlaví apod. vytváří orientační strukturu každého z nás. Tato struktura je nejvíce patrná při interkulturním kontaktu, a právě při něm je také vystavena největším změnám.

Právě situace kontaktu s druhými lidmi jakožto základní situace pro uvědomění si své identity a také pro její změnu, je největší novinkou tohoto přístupu. V transkulturním přístupu je setkání dvou individualit vnímáno jako možnost pro sebepoznání a změnu sebe sama. Identita každého je tak vytvářena nejen na základě místa života a pocitu příslušnosti k určitým skupinám, ale vyvíjí se také v čase: je ovlivněna především setkáními s konkrétními individuálními lidmi, s jejich systémem hodnot a jejich kulturou.

Každý z nás by měl být připraven na setkání s druhými a pochopení jejich odlišností, zároveň však také na oboustranné proměny, které kontakt s jiným člověkem přináší. Tento přístup pracuje velmi často s hodnotami a především s autentickými situacemi, jako je např. konflikt, diskriminace, dilema apod. **Pracuje tedy s konkrétními jevy a jejich odlišnými kulturními interpretacemi namísto s dopředu určenými soubory znaků, virtuálně aplikovanými na jednotlivé jevy.**

Dopad transkulturního přístupu na způsoby práce s tématem multikulturní výchovy je s ohledem na jeho výše zmíněné charakteristiky zásadní. Nadále už totiž nemůžeme zdůrazňovat jen představitele jednotlivých kulturních skupin, které spolu vzájemně komunikují, ale také vzájemnou interakci jednotlivých lidí – individuí (Moree, 2008). Důraz je kladen na jedinečnost každého člověka, která je formována jeho osobními zkušenostmi a prostředím, ve kterém žije (oproti předchozímu vnímání osob jako zástupců jednotlivých sociokulturních skupin).

Ve vztahu k transkulturnímu konceptu pak ani multikulturní výchova není jen způsobem, jak předávat informace o těch „druhých“ (Vietnamcích, Romech, Ukrajincích, homosexuálech, věřících atd.), ale cestou, jak budovat otevřenost, podporovat pluralistické myšlení a individuální, občanský přístup (Moree, 2008).

Výhodou transkulturního přístupu je odklon od rizik stereotypizace, která ve vztahu ke kultuře a etnicitě bývá velmi silná, a cílený rozvoj senzitivity vůči rozdílnosti a respektu ke každému jednotlivci. Nevýhodou pak může být určité odvrácení pozornosti od velkých interkulturních konfliktů, které reálně vznikají na celém světě, a od skutečně existujících rozdílů mezi lidmi, kteří nemají příležitost se setkávat.

Transkulturalita představuje směr, který vychází z reálných zkušeností a příběhů lidí. Představuje osobnostní přístup, který se namísto jasného škatulkování a zdůrazňování důležitosti kulturního

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

předurčení jednotlivců snaží spíše popisovat způsob, jakým různé kulturní vlivy působí na člověka a spoluvytvářejí jeho identitu.

V pedagogické práci se tento přístup projevuje formulováním cílů tohoto typu:

- naučit se reflektovat vlastní kulturní identitu a její proměny
- naučit se vnímat kulturní rozdíly v konkrétních situacích
- prostřednictvím tréninku dokázat řešit tyto situace

Pozn.: Část tohoto textu je převzata a upravena z příručky Moree, D. & Varianty (2008). Než začneme s multikulturní výchovou. Praha: Člověk v tísni, o.p.s. ISBN 978-80-86961-61-3.

Další literatura:

- Flechsig, Karl-Heinz (2000). *Transkulturelles Lernen. Internet Arbeitspapier*. Göttingen: Institut für interkulturelle Didaktik at <http://www.gwdg.de/~kflechs//iikdiaps2-00.htm> [6.5. 2008].
- Hajská, M., Bořkovcová, M., Moree, D. & Morvayová, P. (2008). *Situační analýza zaměřená na zmapování stávající nabídky na trhu institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám*. Praha: Člověk v tísni, Varianty. <http://www.varianty.cz/download/doc/books/35.pdf>
- Hofstede, G (1991). *Allemaal Andersdenkenden: omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam/Antwerpen: Contact.
- Leeman, Y. & Ledoux, G. (2003). *Intercultural Education in Dutch Schools*. Ontario Institute for Studies in education of the University of Toronto. Curriculum Inquiry, 33,4.
- Moree, D. & Bittl, K-H. (2007). *Dobrodružství s kulturou; transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží*. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem.
- Trompenaars, F. & Hampden-Turner, C. (1989). *Riding the waves of culture: Understanding cultural diversity in business*. London: Nicholas Brealey Publishing.

Dostupné z portálu www.inkluzivniskola.cz, vytvořeného společností META, o.p.s. za finanční podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Provoz portálu je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

